

Baka István

VLAGYISZLAV HODASZEVIC

Vlagyiszlav Hodaszevics (1886-1939) egyike a XX. századi orosz költészet elfelejtett, illetve a korábbi szovjet kultúrpolitika által feledésre ítélt nagyjainak. Ennek oka nemcsak az, hogy még az első nagy kiutasítási hullám előtt (1922-ben) elhagyta hazáját (a kiutasítandók listáján ennek ellenére szerepelt a neve), hanem az is, hogy „lelkileg független” művészként a politikai emigráció számára sem volt érdekes. A vele egy időben feltűnt Gumiljovot igazságtalan, szörnyű vége megtartotta a „külső” és „belső” olvasók emlékezetében, így művészi rehabilitációjára is előbb sor kerülhetett. Hodaszevics újrafelfedezése a szovjetunióbeli irodalmi életnek is adóssága még.

Hodaszevics lengyel származású, de családja már az ő születése idején orosz kultúrájú volt. A tehetséges fiú már gimnazistaként berobbant az irodalmi életbe – ugyanakkor később huszonévesen kiadott első két könyvét is megtagadta. A szimbolizmus diadalma idején jelentkezett – már akkor klasszicistaként, s az orosz költészet klasszikus – gyerzsvinpuskini – hagyományait érezte magáénak később is (legjelentősebb esszéi is Gyerzsvinról és Puskinról szólnak), s igen korán megjelenik műveiben az a „hadézi hűvösség”, amelyről kiváló méltatója, Jurij Kolker ír Hodaszevics versei 1983-as párizsi kiadásának utószavában.

A hadézi hűvösség (ajdesszkaja prohlda) magas fokú virtuozitással párosul a két, még otthon, a forradalmat követő években írt és megjelent kötetben (PUTYOM ZERNA, TYAZSOLAJA LIRA), melyek a szellem emberének a háború és a forradalmak végzetszerű barbarizálódásával való szembenállásáról vallanak egy pártosságtól mentes, igaz humanizmus nevében. (Ha ezeket a verseket összevetjük Gorkij egykorú cikkeivel, nem tartjuk rejtélyesnek a nagy proletáriró és a nagy dekadens [?] húszas évekbeli, emigrációs barátságát.) Vlagyiszlav Hodaszevics 1922-ben Berlinbe távozott (legálisan, de a kiutasítást csak hónapokkal megelőzve), majd 1925-től Párizsban élt – utolsó verseskötete 1927-ben jelent meg, ennek egy kötetnyi ciklusa (JEVROPEJSZKAJA NOCS) tartalmazza az emigrációban írt verseket. Élete utolsó évtizedében szinte csak cikkeket és esszéket írt (a legfontosabbakat, amelyekről még a NAGY SZOVJET ENCIKLOPÉDIA is kénytelen megemlékezni). Elhallgatásának oka nemcsak az emigráció „légüres tere” volt – nem is lehetett, hiszen őelőtte – féllengyelként – a XIX. századi lengyel emigráció nagyszerű irodalmi példája „lebeggett” –, az is, hogy utolsó alkotókorszakában a végső nyelvi pontosságig-egyszerűségig jutott, amit már csak az elhallgatás követhet.

Vlagyiszlav Hodoszevics

SZÓTLANUL

Te megmutattad szótlantul,
Mily takaros, mennyire tiszta,
Ahogy a varrásod vonul
Szegélyül a fehér batisztra.

S én elképzelttem: életem,
Mint Isten-ujj alól a cérna,
A léten – lengé szöveten –
Ily öltésekkel tart a célba.

Hol rejtve, hol meg láthatón
Fut át hol létbe, hol halálba...
És mosolyogva fordítom
Kendőd a visszájára, drága.

1918

HALÁSZ

Dal

Horgomra ráakasztom én
Csillag-csalétkemet.
Úszóm a hősín hold a vén,
Sötét vizek felett.

Ülök, s míg dúdolom dalom,
Az örök ár halad,
S a nap minden reggel mohón
Horgomra ráharap.

Fárasztom én őt estelig,
De mire alkonyul,
Csillagom elnyeli, s megint
Az égbe visszahull.

Vén horgász, csillagaimat
Hamar felélem én.
Vigyázzatok! Az éjszaka
Lesz úr a föld színén.

1919

MÁRCIUS

A hó megposhadt, összeroskadt végül.
Fojtó, nehéz a nyirkos levegő.
A járdákra, akár tükrökbe, nézünk,
De fenn, az égben – szürkeség, eső.

Hát nem csodás? Mit lábammal tapostam,
Azon most égi arcmásom lelem,
S a mennyben, mely túlságosan közel van,
Csak azt, amit a földön, ideleenn.

1922

GISELLE

Igen! Vak, édes szenvedélyben
Emésszen el a láz, a láng.
Levélként tépd a szíved széjjel,
Órülj meg, hívjad a halált!

S aztán? Kriptalapod levetned
Kell újra, ott sincs nyugalom,
Ugrálnod kell megint s szeretned
A holdas, kéklő színpadon.

1922

MÁR NEM HISZEK

Már nem hiszek a földi szépben,
S igazságától borzadok.
S köznapi örömökre én nem
Tanítom, kit megcsókolok.

Szalad a lány emberi testen
Késem nyomán piros fonál:
Mit csókolgattam én, növesszen
Új szárnyakat megint a váll.

1922

Baka István fordításai

Fodor Géza

PETRI GYÖRGY KÖLTÉSZETE (III)

VI

Ahogy a KÖRÜLÍRT ZUHANÁS egy költői fordulat dokumentuma volt a MAGYARÁZATOK... zárt tragédiája után, úgy az AZT HISZIK (1985) is az az ÖRÖKHÉTFŐ végigvitt redukciója és önvivisekciója után. A költői életpálya, nem előzmények nélkül, de mégis váratlanul felszálló ágba fordul. A kötet tematikusan nem hoz újat, de ismét megváltozik az emberi-költői nézőpont, látószög, módosul a témák súlyviszonya, Petri lírája áthangolódik.

Az öregség immár alapélménnyé lett, s átértékeli az élet igénytelen körülményeit: „Reméltem, rendezett / kiskertben mívelek költészetet; / mint szűzben a vén, tesztek-veszek. // Nem így, / másként alakul, / de ahogy, úgy van jól. / Nem adatnak a hús nyárvégi estek, / csak a hirtelen, hideglelős öregség.” (HALÁLRAJZ) – „Dunyhát, jégcsapokat, kocsonyát / az Abszolút Télre. / Egy mindig langyos cserépkályhát, / dohánybarna háziköntöst, kényelmes papucsot / a tébláboláshoz, / özvegy csoszogáshoz / csikorgó hajnalokon.” (ÉGVEHAGYOTT VÉN SZIVAR) Az idő, pontosabban: az idő zavara, sőt megszűnése, „az időérzék megbomlása”, ami Petri számára valaha szimbolikus történelmi probléma volt, most nagyon is konkrét, személyes gonddá válik, és könnyörtelen természeti realitásként jelenik meg: „Negyven-éves vagyok. Nem tudom, hogy mi lesz. / Enyhe a tél. Nem hóra, / rideg udvar durva, / törekes